

'Zestigers' mager boekstaafd

Van tijdbepaaldheid tot paradigma

De jaren zestig-dichters van de tijdschriften 'Gard Sivik' en 'Barbarber' verdienen zo langzamerhand een grote serieuze studie. Die komt beslist niet van Bertram Mourits. door Hans Renders

ZESTIG
EEN NIEUWE DATUM IN DE POËZIE
DOOR BERTRAM MOURITS
PODIUM, 198 P., € 16,75

Het verhaal over de Zestigers is 'gevaarlijk snel verteld,' schrijft Bertram Mourits in zijn boek *Zestig: Een nieuwe datum in de poëzie*. Te makkelijk zouden de onpretentieuze dichters van de tijdschriften *Gard Sivik* en *Barbarber* door literatuurhistorici zijn afgezet tegen de zogenaamde moeilijke Vijftigers. 'Vaak' zouden 'literatuurgeschiedschrijvers' het onliteraire 'protestkarakter' van Zestig belichten.

Ik heb nog nooit gelezen dat Armando, Bernlef, Hans Sleutelaar of Vaandrager de wereld wilden veranderen met hun gedichten. Toch vecht Mourits dit standpunt aan – om tot de conclusie te komen dat deze dichters helemaal geen protestdichters waren. In hun behoefte de werkelijkheid in gedichten weer te geven, als waarnemers zonder ideologie of moraal, krijgen hun teksten iets journalistiekers. Nu kan Mourits opmerken dat hij de eerste is die dit opvalt, maar dat is een eenvoudigweg onwaar. In 1986 publiceerde ik een boek over *Barbarber* waarin ik die stelling al niet meer zelf hoefde te bedenken. Toen al was gemeengoed dat Armando, K. Schippers en consorten de journalistiek een tik hadden meegegeven, zoals te merken was aan de *Haagse Post*, *Hollands Diepen* ook aan de VPRO.

C. Buddingh' heeft de 'nieuwe poëzie' gekarakteriseerd als poëzie die er gewoon is, 'als het voetbalspel, het kleintje koffie, de Oude Maas en het weerbericht'. Het is een cryptische omschrijving van de vele berichtjes die vooral in *Barbarber* stonden, tekstjes zonder pointe, maar opvallend van stijl. De Franse essayist-journalist Félix Fénéon bedacht aan het einde van de negentiende eeuw een term voor deze anonieme observaties over de ongewoonheid van het gewone leven die hij in het dagblad *Le Matin* publiceerde: *nouvelles en trois lignes*.

Na 11 september is Buddingh's gedicht 'Ouderavond' door menigeen geciteerd:

Is.

*Wegens de gebeurtenissen in
amerika
gaat de ouderavond vandaag niet
door
de avond wordt nu gehouden
op maandag 9 december (over
veertien dagen)
ook weer in de meerpaal
om acht uur*

de oudercommissie

Volgens Mourits wordt dit gedicht in 'literatuurgeschiedenissen' vaak geciteerd om te laten zien 'hoe poëzie kan ontstaan uit het typografisch bewerken van een gewone tekst'. Wanneer de generatie verdwijnt, zo gaat hij verder, die zich kan herinneren waar ze was toen ze van de moord op Kennedy hoorde, zal dit gedicht niet meer gele-

**De lezer slaat ontzet
een hand voor de
mond en roept:
'Oote, oote'**

zen worden. 'Het besef van tijdbepaaldheid markeert een veranderende literaturopvatting van modernisme naar postmodernisme.' En eenmaal in het postmodernisme aangeland begint Mourits bruggen te slaan tussen hoge en lage literatuur. Nadat hij de poëzie van de Zestigers met paradigma's en postmodernisme te lijf is gegaan, vindt hij het verrassend dat veel van deze gedichten ook op een 'traditionele manier functioneren'.

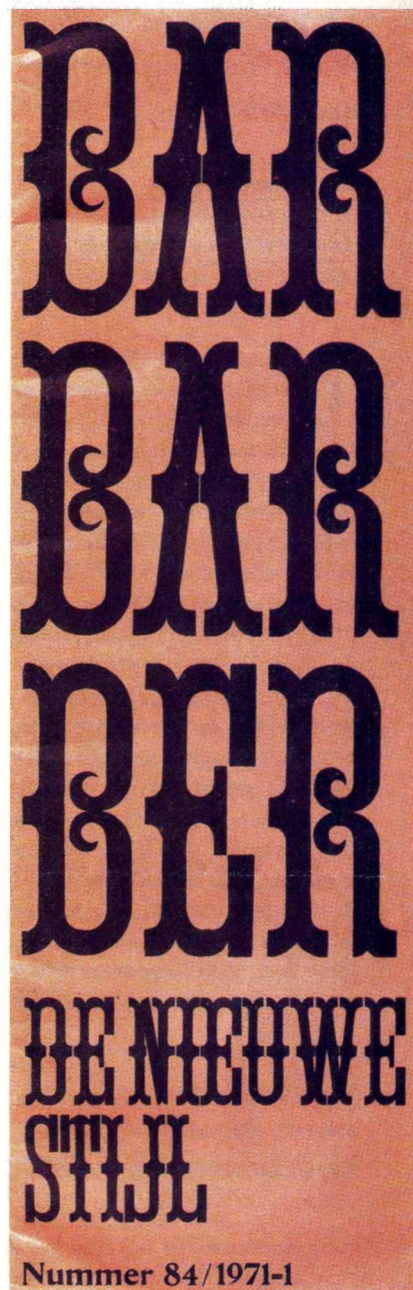
Nog een bewering. 'De Zestigers zijn eigenlijk als de verliezers van het debat in de literatuurgeschiedenissen terechtgekomen.' Je komt niet te weten op welke literatuurge-

schiednissen, dus op welk debat, Mourits 'eigenlijk' doelt. Wel dat Carel Peeters in *Vrij Nederland* of Frits Bolkestein in *de Volkskrant* het begrip postmodernisme onzuiver gebruikt hebben. De lezer slaat ontzet een hand voor de mond en roept: 'O, o.' Of misschien wel: 'Oote, oote.' Je hoeft geen biografie van Jan Hanlo geschreven of zelfs maar gelezen te hebben om te weten dat de volgende zin drie onjuistheden bevat: 'Het tijdschrift *Podium* krijgt in 1957 nog Eerste-Kamervragen vanwege Jan Hanlo's "Oote oote boe".' Mourits bedoelt dat staatssecretaris Jozef Cals in 1952 kamervragen kreeg vanwege Hanlo's gedicht in het tijdschrift *Roeping*.

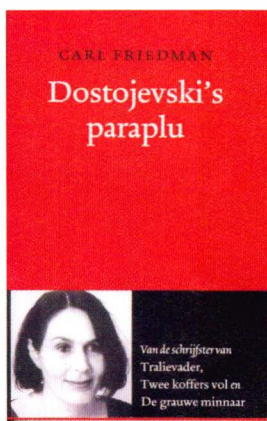
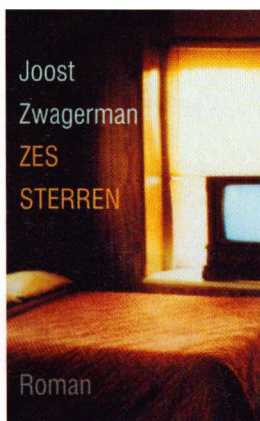
Enzovoort, en zo verder. De 'Algemene Tentoonstelling of Wereldtentoonstelling is een vat vol tegenstrijdigheden,' schrijft Mourits, terwijl het toch echt om twee verschillende *Barbarber*-tentoonstellingen gaat. Het boek *Wit* van Herman de Vries bevatte niet alleen 'louter witte pagina's', maar ook een inleiding van J.C. van Schagen. En verscheen niet in 1953 maar in 1962.

Bijzonder interessant is de opmerking dat van het roemruchte tv-programma *Hoep* vier afleveringen gemaakt zijn, terwijl er maar drie zijn uitgezonden. Maar is het ook waar, vraag je je af nadat Mourits in één zucht beweert dat Phil Bloom, de eerste vrouw die naakt voor een Nederlandse tv-camera zat, een afspraak met *Playboy* had om te poseren? Dat moet dan de Amerikaanse *Playboy* zijn geweest, want de Nederlandse editie bestond in de jaren zestig nog niet.

Mourits laat wél goed zien dat de Zestigers zich lieten inspireren door Amerikaanse dichters als Marianne Moore en William Carlos Williams. Het is minstens zo opvallend dat Mourits nergens de naam Kurt Schwitters noemt, terwijl die toch een grote invloed op *Barbarber* en *Gard Sivik* heeft gehad. Misschien is het waar dat de door Mourits als een vondst genoemde Kenneth Patchen van invloed was op de Zestigers. Minder 'ge-

vaarlijk snel verteld' was het bovendien geweest, ook al komt dat niet in de kraam van Mourits te pas, dat Patchen tien jaar eerder een belangrijke inspiratiebron is geweest voor de Vijftigers Bert Schierbeek en Lucebert. Alan Sokal en Jean Bricmont hebben een paar jaar geleden in hun boek *Impostures intellectuelles* aangetoond hoeveel onzin er onder het mom van postmodernisme gepubliceerd wordt. Door de apodictische schrijftrant en het onnauwkeurige citeren van Mourits is moeilijk te beoordelen of hij zich schuldig maakt aan wetenschappelijk wangedrag dan wel blijk geeft van een grenzeloze postmodernistische slordigheid.

DOSTOJEVSKI'S PARAPLU
door Carl Friedman (G.A. van Oorschot, € 12,50). Sinds een paar jaar verschijnen er columns van de schrijfster Carl Friedman in 'Trouw'. Die zijn nu gebundeld. Maarten Asscher is er (VN, 12 januari) enthousiast over. Zij is een aanwinst voor het columnistleger, in het bezit van een eigen vorm en toon: 'Friedman weet zo goed als alles interessant te maken.'

DE ZONDAGEN VAN JEAN DÉZERT
door Jean de La Ville de Mirmont (Coppens & Frenks, € 18,99). Een novelle uit 1914 over de wijze waarop een bedaarde Parijse ambtenaar zijn zondagen doorbrengt. Hij laat zich leiden door willekeurige activiteiten die hem per vlugschrift worden aangereikt. Volgens Allard Schröder (VN, 5 januari) is alles vreemd aan het boek: 'Een subtiele spanning tussen ironie en onbehagen.'

VERZAMELD WERK, DEEL 6
door Gerard Reve (Veen, € 40,79). Stukjes, verhalen, essays, gedichten en restjes die ooit van de schrijftafel waren gevallen. Dit laatste deel van de verzamelde Reve, stelt Jeroen Vullings (VN, 5 januari) vast, is het leukste van de zes. Op de selectie is wel wat af te dingen, maar 'vrijwel iedere pagina in deze staalkaart van zijn oeuvre ademt grootmeesterschap'.

IK HEET KARMOZIJN
door Orhan Pamuk (De Arbeiderspers, € 31,70). De islamitische cultuur monolithisch? Zeker niet.

Lees de boeken van de Turkse romancier Pamuk. In zijn nieuwste roman put hij uit de Osmaanse vertelkunst, maar hij sluit ook met verbazend gemak aan op de (post)modernistische Europese literatuur. Cyrille Offermans (in VN, 19 januari): 'Een monumentale roman.'

KINDEROGEN
door Alam Darsono (Thomas Rap, € 12,48). Prozadebuut van Darsono (1928), zoon van Indonesische ballingen, opgegroeid in Berlijn en Amsterdam. De – blinde – auteur 'ontdekt' zijn jeugd en de oorlogsjaren. Een bekend thema, maar het perspectief, vindt Kester Freriks (VN, 15 december) is nieuw: het Indische tegenover het joodse. 'Een intieme, verstilte roman.'

ICH BIN NUN MAL DEUTSCHER
door Uwe Soukup (Aufbau-Verlag, € 20,83). Eindelijk is er een fraaie biografie van de twee jaar geleden gestorven journalist en historicus. Volgens Graa Boomsma (VN, 17 november) laat Soukup helder zien hoe Haffners leven innig ver-

maakt met 'de Duitse ziekte'.

Beter lezen UN

In zijn recensie van mijn boek *Zestig. Een nieuwe datum in de poëzie* (VN, 26-1-2002) verbaast Hans Renders zich erover dat 'Mourits nergens de naam Kurt Schwitters noemt'. Ik heb nog eens geteld: de naam Schwitters komt zeven keer voor.

Júíst als je een negatieve recensie schrijft, is het verstandig het boek goed te lezen.

Utrecht
16-2-2002 Bertram Mourits

boek werpt onthullend licht op 'het grote verbrabanderen' van de partij, schrijft Jos Palm (VN, 24 november). Niet langer de klassebewuste arbeider, maar de méns is voortaan bij deze eertijds zo enge club de maat der dingen.

... EN TE LICHT BEVONDEN

ZES STERREN
door Joost Zwagerman (De Arbeiderspers, € 15,95). Een jongeman vertelt over leven en dood – door zelfmoord – van zijn favoriete oom Siem, een soort substituut-vader. Die is een fetisjist van het provincialisme, zoals dat figureert in *Madame Bovary*. Het lijkt alsof Zwagerman met Siem een Hollands spiegelbeeld van Emma Bovary heeft willen scheppen. Wat levert dat op? Volgens Joost Vanheste, in dit nummer van VN, niet veel meer dan bespiegelingen en een vlak portret: 'Een niet erg diepgravend verhaal.'

ZESTIG. EEN NIEUWE DATUM IN DE POËZIE
door Bertram Mourits (Podium, € 16,75). Mourits gaat de poëzie van de Zestigers te lijf met het postmodernisme, en probeert bruggen te slaan tussen hoge en lage literatuur. Volgens hem zijn de Zestigers als verliezers in de literatuurgeschiedenissen terecht gekomen. Helaas, oordeelt Hans Renders in dit nummer van VN, ziet hij bij zijn constatering van alles over het hoofd. Renders ergert zich aan 'de apodictische schrijftant' en 'het onnauwkeurig citeren'.